

Аліна Зуйковська

ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У ЛУГАНСЬКІЙ ГРОМАДІ У 1990–2012 РР.: ФАКТОРИ ЕЛЕКТОРАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СЕГМЕНТАЦІЇ МІСЦЕВИХ РАД

Стаття присвячена аналізу чинників формування внутрішніх кордонів політичної ідентичності місцевої громади Луганська. Автор аналізує риси електоральної культури, тенденції соціально-професійної сегментації міської і обласної рад, що впливають на формування колективного «Ми» луганської громади.

Ключові слова: луганська громада, політична ідентичність, партійна ідентичність, соціально-професійна ідентичність, сегментація, електоральна культура.

Alina Zuikovska. Political identity constructing in Luhansk community in 1990-2012: factors of electoral culture and segmentation of local councils. *The article deals with factors influenced internal borders of the political identity of the Luhansk community. The author analyzes features of the electoral culture, social and professional, ideological trends of segmentation of local councils in the context of the "We"-identity construction in Luhansk community.*

Key words: Luhansk community, political identity, party identity, social and professional identity, segmentation, electoral culture.

Участь у політичному житті неможлива без політичної ідентифікації – процесу засвоєння людиною комплексу політичних ознак і властивостей, статусно-рольових позицій, які перетворюють її на суб'єкта політики. Незалежно від того, в якому місці політичного про-

сторю чи періоді політичного часу знаходиться суб'єкт, його сприйняття, дії в політиці опосередковані маркерами політичної ідентичності, які дозволяють йому орієнтуватися, вибудовувати модель власної поведінки й оцінювати наслідки політичних дій. Ідентичність та ідентифікація в політиці являють надзвичайно цікаві для дослідження феномени, адже дозволяють пояснити причино-наслідкові зв'язки між політичною поведінкою і способом життя того чи іншого політичного суб'єкта, розкрити символічні, ціннісні й нормативні аспекти існування «Я», «Ми», «Вони», «Чужий», «Інший» у політиці.

Ключовими теоретичними питаннями у дослідженні феномену політичної ідентичності на рівні місцевої громади, географічно обмеженої кордонами обласного центру, полягає у з'ясуванні таких питань: по-перше, як виникає, з чого складається і чи змінюється у часі ідентифікаційна матриця суб'єкта політики (наскільки рухомою в часі вона є), чи впливає на ці процеси характер суб'єкта – індивідуальний і колективний? По-друге, як впливають загальнонаціональні і локальні політичні процеси на зміни в структурі політичної ідентичності суб'єктів? По-третє, які фактори впливають на утворення внутрішніх кордонів політичної ідентичності членів громади, процеси залучення і вилучення з політичного життя індивідів та груп, а також як узгоджується зміст «Ми» в корпоративно-груповому, місцевому, регіональному і загальнонаціональному вимірах?

Луганськ входить у першу десятку найбільших за кількістю виборців обласних міст, що робить його громаду значимою в електоральному плані. З 1990 р. до 2012 рр. луганчани завжди мали своє лобі в парламенті й урядових структурах, що говорить про спроможність громади висувати лідерів всеукраїнського рівня. Незважаючи на зміни в економічному устрої і соціальній структурі, які на початку 1990-х рр. спричинили високі темпи соціальної мобільності, результати виборчих кампаній і кадрова політика в області, місті дозволяють зробити припущення, що політичний розвиток громади характеризується тенденціями до «ідеологічної монополізації» політичного простору і культурною інерцією. Тому інтерес до проблеми політичної ідентичності в луганській міській громаді пов'язаний, по-перше, з необхідністю пояснити спроможність її політичних лідерів зберігати стабільність політичного статус-кво на місцевому рівні й владні позиції окремих представ-

ників громади на всеукраїнському рівні, як наслідок – низькі темпи ротації політичної еліти в цілому, однотайність громади у підтримці того чи іншого політика, партії упродовж тривалого часу. По-друге, необхідністю з'ясувати специфіку конструювання ідентифікаційних схем у політиці в багатоманітному у соціокультурному плані середовищі луганської громади, а також політики залучення (і, відповідно, вилучення) представників соціокультурних і економічних груп до процесу прийняття політичних рішень на місцевому рівні. З огляду на широке коло проблем, з якими пов'язане питання політичної ідентичності, зазначимо, що в межах цієї статті розглядатимуться фактори, що впливають на формування внутрішніх кордонів політичної ідентичності луганської громади: електоральна культура і соціально-професійна сегментація місцевих рад.

У рисах електоральної культури громади кристалізуються найбільш типові моделі поведінки, які в тому чи іншому прояві відображають доступний спектр ідентифікацій у політиці. Здійснюючи політичний вибір на користь певного лідера, партії, член громади не тільки фіксує свою електоральну настанову, а і самовизначається в політиці, підтримуючи власною політичною поведінкою певний спосіб життя.

Сегментація місцевих рад за соціально-професійною, етнічною, мовною, гендерною та іншими видами «не-політичних» ідентичностей відображає процеси формування ін- та аут- груп в політиці, кількісні та якісні ознаки яких дозволяють робити висновок про відкритість і закритість системи політичного представництва, ступінь відображення на політичному рівні наявних у громаді соціокультурних клівіджів і, як наслідок, розкривати процес політичної медіації між різними групами громади. В рамках цієї статті розглянемо сегментацію місцевих рад Луганська за соціально-професійною ідентичністю її депутатів. Окрім того, не менш важливим аспектом формування внутрішніх кордонів політичної ідентичності є сегментація місцевих рад на основі членства в партії, або партійної ідентичності депутата. Спектри партійних ідентичностей, що були притаманні місцевим радам різних скликань, відображають чутливість місцевої політики до загальнонаціональних політичних подій та ідеологічних течій, а також ідеологічні маркери, які використовують місцеві політики для ідентифікації з пересічними членами громади.

1) Особливості електоральної активності луганчан

Електоральний потенціал Луганська становить 369 тисяч 632 голоси [1], це 80% населення міста і 1% від загальної кількості виборців по Україні. Луганська громада за 23-річний досвід незалежності України взяла участь у шести виборчих кампаніях, спрямованих на формування місцевої влади у 1990, 1994, 1998, 2002, 2006 і 2010 роках. Традиційно вважається, що електоральні кордони цього міста охоплюють найбільш активних виборців, які упродовж тривалого часу спроможні демонструвати високий рівень явки. Дійсно, якщо подивитися на динаміку участі луганчан у виборчих кампаніях, що відбулися в Україні з 1990 по 2012 рр., то попри всеукраїнську тенденцію зменшення рівня активності виборців* електоральна активність луганчан залишилася на рівні 55,93%–57,91% [2].

Більш глибокий аналіз динаміки голосування у Луганську упродовж 1990–2012 рр. дозволяє виявити дві тенденції в електоральній поведінці виборців. Перша тенденція – це схильність луганчан до «одностайного» голосування, тобто надання масової підтримки лише одному кандидату чи партії, незважаючи на кількість альтернатив для вибору. Про одностайність у політичному виборі свідчить різниця між кількістю голосів, відданих за кандидата-переможця, і кандидата, що за рейтингом посів друге місце. Очевидно, чим більше різниця між першим та другим місцем, тим чіткішою є риса одностайності в електоральній культурі громадян.

У луганській громаді кількість голосів, відданих за переможця, часто у рази перевищувала кількість голосів, відданих за кандидата, що посів друге місце. Зокрема, у 1990 р. під час виборів народних депутатів у двох з п'яти виборчих округів (Кам'янобродському і Ленінському)* спостерігалася «одностайна» електоральна поведінка громадян: рейтинг кандидата-переможця (О. Борзих) становив 34,7%, а рейтинг кандидата № 2 (Лі. Герман) 14,1%, що майже у 2,5 раза менше, ніж у переможця. В іншому окрузі рейтинг кандидата-переможця (Е. Ди-

* За результатами парламентських виборів 2012 р. до 57,98%.

* Додатково зазначимо, що з 1990 по 2012 рр. кількість виборчих округів у Луганську не була постійною. У 1990–1994 р. існувало п'ять виборчих округів (Кам'янобродський, Артемівський, Ленінський, Ватутінський, Жовтневий). У 1994–2004 – три, у 2006–2012 – два. З 1994 р. округам було привласнено порядкові номери, які відповідно до зміни географічних меж округів змінювалися від виборів до виборів).

доренка) становив 51,7% (абсолютна більшість голосів!), кандидата № 2 (М. Ігнатова) – 9,5%, що у 5,4 раза менше [3] (Див. Таблицю 1).

У 2004 р. Луганськ одностайно підтримав В. Януковича. Вже в першому турі голосування підтримка цього кандидата в середньому у трьох округах міста була в 12,88 разів більшою, ніж у найближчих конкурентів [4]. Після «помаранчевої революції», у 2006 і 2007 рр., голосування знову було одностайним: у 2006 р. кількість голосів, відданих за партію-переможця в округах, була більшою в 8,6–9,5 разів за кількість голосів, відданих за партію, що посіла друге місце [5].

Інерція електоральної поведінки почала змінюватися у 2010 р. Уже під час першого туру президентських виборів рівень електоральної «одностайності» луганчан дещо знизився. На виборчих округах міста підтримка першого кандидата вийшла за межі 63%, у той час як другого – за межі 15%, що з часів протистояння Л. Кучми і П. Симоненка за виборчі голоси міста було одним з визначальних виявів конкуренції.

Таблиця 1

Приклади електоральної «одностайності» луганчан, %**

Роки	1990		2004			2006		2007		2010	
Округи	Кам'ян.- бродський	Ленінський	105	106	108	102	103	105	106	102	103
Кандидат № 1 (переможець)	34,7	51,7	73,6	72,83	81,83	70,04	70,9	66,64	68,99	65,18	63,82
Кандидат № 2	14,1	9,5	6,63	7,27	4,64	7,31	8,15	8,9	8,45	16,12	15,97
Кількісне відношення між I і II місцем (рази)	2,46	5,44	11,1	10,01	17,6	9,5	8,69	7,48	8,16	4,04	3,99

** Таблиця складена на основі даних ЦВК, до неї увійшли лише ті округи, у яких спостерігалася тенденція.

Друга тенденція – це схильність виборців до альтернативного мислення, що відображає співіснування у свідомості виборця двох або більше рівнозначних за своїми якістьми об'єктів вибору.

За нашими спостереженнями, тенденція до проявів «альтернативних більшості» електоральних позицій у луганській міській громаді спостерігалася фрагментарно: на початку 1990-х, наприкінці 1990-х рр., у 2002 р., у 2010 і 2012 рр. Зокрема, у 1990 р. у більшості округів міста (Артемівському, Ватутінському і Жовтневому) електоральна ситуація відрізнялася вищим рівнем конкуренції. В Артемівському окрузі кандидат у народні депутати № 1 (А. Ягоферов) здобув перемогу, набравши 30,5% голосів виборців, а кандидат № 2 (А. Шамрін), який посів друге місце, набрав 24,2% [3]. Невеликий відрив першого і другого місця на 6,3% в електоральному рейтингу кандидатів дозволяє говорити про конкуренцію за депутатських мандат. У Ватутінському виборчому окрузі конкурували головним чином два кандидати – один з рейтингом у 29,5% (В. Квасов) і другий з рейтингом 23,1% (П. Борбот). У той час як рейтинг інших кандидатів не перевищив 13,8%. Відмінність між кількістю голосів, відданих за двох кандидатів на перше місце у рейтингу, становила лише 6,4%. У Жовтневому виборчому окрузі конкуренція за перемогу у виборах була вищою за інші, оскільки відрив між першим і другим місцем в електоральному рейтингу кандидатів становив усього 0,4%. За мандат народного депутата змагалися 3 кандидати з близьким рейтингом: кандидат № 1 – 27% (А. Стебловський), кандидат №2 – 26,6% (В. Тихонов), кандидат № 3 – 22,7% (Ю. Петров) (Див. Таблицю 2) [3].

Рівень конкуренції між кандидатами у мажоритарних округах значно підвищився на виборах до Верховної Ради України у 1994 р. У двох з п'яти луганських виборчих округів відрив між першим і другим місцем був у діапазоні від 3,5% до 6,4% [6]. У 1998 р. він був 3,13% (округ № 103, конкуренція між О. Борзих і О. Даніловим) і 0,41% (округ 104, конкуренція між В. Євдокимовим і Ф. Марамзіним) [7].

Високий рівень конкуренції між кандидатами за перше місце спостерігався і під час президентської гонки 1999 р., коли Л. Кучма програв П. Симоненку у луганських виборчих округах від 6,84 до 10% [8].

У 2002 р. за результатами голосування у 105 окрузі перемогу здобув кандидат у народні депутати М. Мельников (СДПУ(о)) з відривом від другого місця лише на 2,22%. Схожа ситуація спостерігалася у 107 окрузі: кандидат В. Кирилов на 1,72% випередив другого кандидата Л. Дайнека [9]. Найвищий рівень конкуренції засвідчили вибори міського голови у 2010 р., під час яких два головні претенденти С.Кравченко (чинний мер) і С. Кілінкаров (КПУ) двічі змагалися за цю посаду. Зрештою, внаслідок перевиборів С. Кравченко переміг з перевагою у 21 голос виборців [10].

Таблиця 2

Приклади конкурентності альтернатив вибору, %

Роки	1990			1994		1999			2002		2010*
	Артем.	Ватут.	Жовтн.	103	104	103	104	105	105	107	
Округи											в цілому в округах міста
Кандидат № 1 (переможець)	30,5	29,5	27	19,54	14,67	50,12	50,64	52,58	17,38	22,10	31,74
Кандидат № 2	24,2	23,1	26,6	16,41	14,26	43,2	43,08	42,1	15,16	20,38	31,72
Кількісна різниця між I і II місцем, %	6,3	6,4	0,4	3,13	0,41	6,92	6,84	10,48	2,22	1,72	0,02

Очевидно, що причинами подібних тенденцій в електоральній поведінці луганчан слугували різноманітні стимули, які активно використовувалися під час виборчих кампаній: від адмінресурсу і підкupu до якісно проведених інформаційних і агітаційних кампаній. Разом з тим, важливість для пересічного громадянина думки більшості і відповідальності перед колективом, що виявляється в однакості електоральної поведінки, робить технологічно простим масову мобілізацію громадян на політичні акції, які час від часу необхідні політикам для підтримки легітимності влади. Проте, у той же час, призводить до певної інерційності політичного мислення у відборі лідерів і партій, знижуючи таким чином темпи ротації політичної еліти й подекуди перетворюючи стабільність на

* Вибори Луганського міського голови.

стагнацію. Обидві тенденції – електоральної одностайності і конкурентності альтернатив – здійснюють різний ефект на конструювання внутрішніх кордонів «Ми-ідентичності» луганської громади. Схильність до одноманітності у політичному виборі значно пом'якшує кордон між колективним «Нашим» та «Іншим», який, з одного боку, необхідний громаді для електорального самовизначення, а з іншого – через значну відстань стає неприйнятним, неідентифікованим і тому відчуває складнощі у тому, щоб бути залученим у політико-культурний простір «Ми-громади».

Тенденція до сприйняття громадою конкурентності альтернатив політичного вибору спрямована на створення чітких і жорстких внутрішніх кордонів «Ми-ідентичності», уможлиблюючи тим самим появу рівноцінних і конкурентних ін- і аут- груп, які не відторгають «Іншого», а навпаки, використовують його для конструювання власного образу в політиці.

2) Сегментація місцевих рад Луганська: соціально-професійні клівіджі і партійна ідентичність

На політику як одну з сфер активності суспільства поширюються соціальні закони мобільності і структуризації, що достатньо просто ілюструється на прикладі соціально-професійної ідентичності депутатів місцевих рад різних скликань. Для того, щоб визначити, який вплив соціально-професійна ідентичність справляє на формування спектра політичної ідентичності «Ми-громади», було проаналізовано біографічні дані депутатів і загальні відомостей про депутатський корпус міської і обласної рад Луганська за період 1990–2010 рр. Як наслідок, у структурі депутатського корпусу обох рад умовно було виявлено по дванадцять соціально-професійних клівіджів, належність до яких впливала на підтримку політичного статус-кво у міській і обласній радах.

На рівні міської ради, це: 1. представники влади (виконавчих, законодавчих, судових органів, у тому числі державних соціальних фондів і служб); 2. керівники підприємств (державної, комунальної і приватної власності; промислових і сільськогосподарських); 3. працівники підприємств (робітники і службовці різних категорій); 4. представники інтелігенції (керівники і працівники закладів освіти і медицини); 5. банкіри; 6. партійні функціонери; 7. очільники гро-

мадських організацій; 8. працівники ЗМІ; 9. представники профспілок; 10. студенти; 11. пенсіонери; 12. тимчасово не працюючі.

Серед цих клівіджів лише 5 перших (представники влади, керівники підприємств, працівники підприємств, представники інтелігенції, партійні функціонери) постійно підтримувалися громадою через вибори.

На рівні обласної ради, це: 1. представники влади (виконавчих, законодавчих, судових органів, в тому числі державних соціальних фондів і служб); 2. керівники підприємств (державної, комунальної і приватної власності; промислових і сільськогосподарських); 3. працівники підприємств (робітники і службовці різних категорій); 4. представники інтелігенції (керівники і працівники закладів освіти і медицини); 5. банкіри; 6. партійні функціонери; 7. очільники громадських організацій; 8. працівники ЗМІ; 9. представники профспілок; 10. діячі спорту; 11. пенсіонери; 12. тимчасово не працюючі.

В обласній раді лише 4 з зазначених вище клівіджів, а це: представники влади, керівники підприємств, працівники підприємств, представники інтелігенції – від виборів до виборів зберігалися громадою міста.

Розмір сегментів, що вимірювався кількістю депутатів, які за своєю (вписаною в біографічні дані) соціально-професійною ідентичністю були віднесені автором до однієї з 12 категорій, змінювався внаслідок виборів, змінюючи соціально-професійну структуру рад.

Зазначимо, що кількість депутатів за вказаний час в обласній і міській радах декілька разів змінювалася. Зокрема, у 1990 р. список депутатів обласної ради складався з 105 позицій, у 1994 р. – 72, у 1998 і 2002 р. – з 120, у 2006 р. – з 120 і у 2010 р. – знову з 124 позицій. У міській раді у списку обраних до ради депутатів можна було нарахувати 130 позицій, у 1994 р. – 66, у 1998 р. – 70, у 2002 р. – 72, у 2006 і 2010 рр. – по 76. Тому кількісні показники, які наводяться нижче, знаходяться у відповідності зі змінами чисельності рад.

Загальною тенденцією, що спостерігалася переважно з 2002 р. і в обласній, і міській радах, була поступова диференціація спектра соціально-професійної ідентичності депутатів: з трьох-чотирьох категорій у 1990-х рр. до 12 у 2000-х рр. Спільним для обох рад можна визначити і те, що представники влади і керівники підпри-

емств – ці два сегменти, до яких увійшли депутати, які за своєю професією вже обіймали державну посаду або мали статус депутата ради попереднього скликання, а також депутати, що представляли топ-менеджмент підприємств міста і області, становили основу депутатського корпусу місцевих рад упродовж 20 років. Незважаючи на кадрові ротації на підприємствах міста і зміни прізвищ, сегмент керівників підприємств з 1990 по 2012 рр. постійно мав депутатські мандати. У свою чергу, політики і державні службовці використовували місцеві ради для збереження можливості і/або конвертації здобутого одного разу владного капіталу.

Окреслимо деякі особливості соціальної сегментації міської і обласної рад Луганська у період 1990–2010 рр.

1990-ті роки

У міській раді 1990–1994 рр. найбільше депутатських мандатів мали представники інтелігенції (переважно, працівники медицини і освіти) – 44 з 130 місць. Це – головні лікарі провідних медичних закладів міста, завідувачі відділень, у сфері освіти – ректори провідних університетів, завідувачі і викладачі кафедр. Вплив інтелігенції був збалансований широко представленою у раді робітничою верствою – працівниками промислових підприємств, яким належало 36 депутатських мандатів. Третім за кількістю представників був сегмент «керівників підприємств» – 23 депутати. Решта депутатських мандатів розподілилася між представниками чинної на той час влади і партійними функціонерами. Також до депутатського корпусу ради потрапили троє студентів, що, очевидно, зумовлювалося зростанням політичної активності молоді в контексті демократичних перетворень початку 1990-х рр. [11].

В обласній раді першого скликання депутатські мандати рівномірно розподілилися між трьома сегментами: «представниками влади» (25 мандати), «керівниками підприємств» (24 мандати), «працівниками підприємств» (24) [11].

До кінця 1990-х років статус-кво в обох радах визначалося «керівниками підприємств» і «представниками влади». «Партійні функціонери» як сегмент практично зник. Депутати, що входили до нього, змінили свою професійну ідентичність на «директора» підприємства, «голову правління» фірми/заводу/промислового об'єднання. За відсутності партійної необхідності насичувати ради

представниками «робітничої верстви» зі структури рад також майже зникли «працівники підприємств».

2000-ні роки

За підсумками місцевих виборів 2002 р. у міській раді четвертого скликання знову найширше були представлені працівники медицини й освіти. Їм належало 27 місць у раді, що перевищувало представництво топ-менеджменту провідних приватних і державних підприємств міста на 9 мандатів. Тенденція зменшення сегмента «представників влади» (колишніх депутатів районних рад, службовців апарату міської ради) продовжилася. Кількість депутатів цього сегмента знизилася до 11.

Своєрідним оновленням депутатського корпусу 2002–2006 рр. стало входження до нього трьох представників громадських організацій: голови комітету громадського територіального самоврядування «Історичний центр» (І. Седих), голови Луганської міської громадської організації «Союз лікарів та вчителів Луганська на захист доступного лікування та освіти» та голови її осередку у Ленінському районі (В. Снаговський і С. Снаговський). До складу ради також увійшли 2 пенсіонери, 2 працівники ЗМІ й представник банківського сектору – начальник управління НБУ в Луганській області (О. Луб'яницький) [12].

В умовах значного представництва медиків і освітян у міській раді утворилися дві депутатські групи: «Наш дім – Луганськ» [13], до якої увійшли 30 депутатів, серед яких майже половина (12 депутатів) за професією були лікарями; і група «Наше місто», що об'єднала директорів шкіл. Вона була менш чисельною і складалася з 15 депутатів [14].

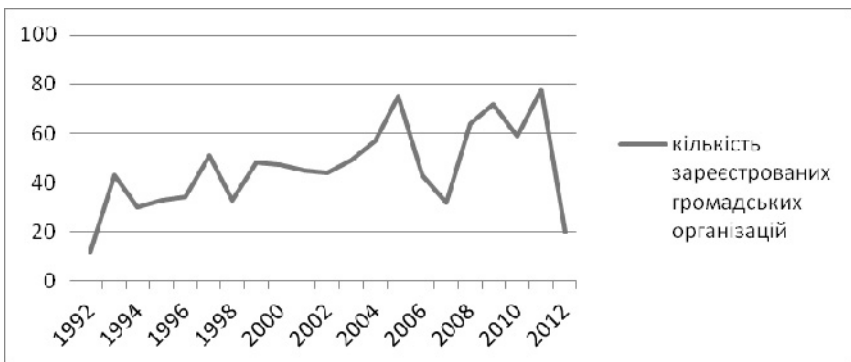
В обласній раді 2002–2006 рр. тривало зростання «представників влади». Окрім районних чиновників і співробітників соціальних служб та фондів, до складу ради увійшли три співробітники правоохоронних органів. До трьох депутатів збільшилася кількість банкірів. У структурі депутатського корпусу з'явилися представники «Авалю», «Укрсоцбанку», «Брокбізнесбанку») [15]. Однак, у підсумку, з 124 місця 42 належало «представникам влади». Порівняно з попереднім скликанням склад ради на 43,5% залишався тим самим.

Результати місцевих виборів 2006 р. якісно змінили співвідношення сегментів у обох радах. Найчисельнішим сегментом у Лу-

ганській міській раді стали «керівники підприємств», кількість «представників інтелігенції» знизилася у 2,25 раза, «представників влади» скоротилася до 7 депутатів. Натомість представництво громадських організацій стало найчисельнішим за всю історію міської ради – 6 депутатів, серед яких: президент Луганської обласної організації «Антикорупційний молодіжний союз» А. Клінчаєв; заступник голови ради Луганської обласної організації ветеранів України В. Фомічов; заступник директора Європейського інституту інтеграції та розвитку О. Данілов; перший заступник виконавчого директора Луганської обласної громадської організації «Регіон» Б. Бабаян; голова Луганської міської ради жінок – Л. Желдак; голова міської громадської організації «Союз лікарів та вчителів Луганська на захист доступного лікування та освіти» – С. Снаговський [16]. Враховуючи той факт, що у період з 2002 по 2006 рр. у місті розпочалася нова хвиля розвитку громадського сектору (Див. Графік 1), налагодження додаткових каналів співпраці влади з громадським сектором (хоча і «кишеньковим») не було зайвим. Звичайно, вважати, що таким чином луганське громадянське суспільство здобуло своє лобі у міській раді, було б не зовсім слушним, скоріш за все це домінування правлячої партії стало поширюватися і на сферу громадянського суспільства.

Графік 1

Динаміка розвитку громадянського сектору у м. Луганськ*

* За даними Головного управління юстиції в Луганській області.

В обласній раді 2006–2010 рр. тенденції сегментації були схожими: на 9 депутатів збільшився сегмент «керівників підприємств», удвічі зменшилася кількість «представників влади», також зменшилася кількість «представників інтелігенції». Проте депутатський корпус оновився 8 представниками НГО і двома діячами спорту.

Особливістю сегментації обох рад цього періоду стала поява депутатів без професійного статусу як «тимчасово непрацюючих»: в обласній раді їх було 10 [17] (до речі, серед безробітних були представники топ-менеджменту підприємств і екс-керівники державних структур, які після «помаранчевої революції» потрапили під «кадрові чистки»), у міській раді – 1.

Місцеві вибори 2010 р. не значно змінили кристалізоване упродовж трьох скликань статус-кво в обласній і міській радах Луганська. Особливістю сегментації цього періоду було збільшення кількості «представників влади» різних рівнів (на 18 депутатів – в обл. раді, що, імовірно, відбулося за рахунок зменшення кількості представників інтелігенції). У цей період соціальна база представництва міської ради розширилася до 11 клівіджів, кількість клівіджів обласної ради залишилася на рівні 9. (Див. Таблицю 3. і Таблицю 4.)

Таблиця 3

**Сегментація депутатського корпусу
Луганської обласної ради, 2002–2010 рр.**

		2002	2006	2010
	Кількість депутатів обласної ради	124	120	124
1	Представники влади (виконавчих, законодавчих і судових органів влади на місцях)	42	21	39
2	Керівники підприємств	38	47	46
3	Представники інтелігенції (медицина, освіта, культура)	26	20	13
4	Працівники підприємств	11	3	4
5	Партійні функціонери	2	4	6
6	Представники профспілок	2	2	2
7	Банкіри	3	3	

Продовження Табл. 3

8	Представники громадських організацій		8	3
9	Працівники ЗМІ	-	-	2
10	Діячі спорту		2	
11	Пенсіонери	-	-	5
12	Тимчасово непрацюючі	-	10	-

Таблиця 4

**Сегментація депутатського корпусу
Луганської міської ради, 2002–2010 рр.**

		2002	2006	2010
	Кількість депутатів міської ради	72	76	76
1	Представники влади (виконавчих, законодавчих і судових органів влади на місцях)	11	7	9
2	Представники інтелігенції (медицина, освіта, культура)	27	12	16
3	Керівники підприємств	18	34	33
4	Працівники підприємств	8	7	2
5	Партійні функціонери	-	2	2
6	Студентство	-	-	-
7	Банкіри	1	2	1
8	Очільники громадських організацій	3	6	5
9	Представники профспілок	-	-	2
10	Працівники ЗМІ	2	2	3
11	Пенсіонери	2	1	2
12	Тимчасово непрацюючі	-	1	1

Таким чином, ротація органів місцевої влади, яка мала відбуватися внаслідок виборів, фактично не порушувала встановленої у 1990-х рр. системи розподілу влади між трьома сегментами: представниками влади, керівниками підприємств й інтелігенцією – а

стосувалася лише депутатів, які утворювали «меншість» і не були спроможними впливати на політичні процеси у Луганську.

Тепер розглянемо спектри партійної ідентичності депутатів міської і обласної рад Луганська, які упродовж 1990–2010 рр. формувалися під впливом розвитку ідеологічного плюралізму в політиці і змін виборчої системи і, відповідно, ролі партій у виборчому процесі та політичній системі загалом.

На рівні луганської міської громади з 1990 по 2012 рр. було створено 174 партійні осередки [18], однак у міській раді за зазначений період було представлено 16 партій, в обласній раді – 17.

Зміна спектру партійної ідентичності депутатів Луганської міської ради. У Луганській міській раді були представлені КПРС/КПУ, СДПУ(О), СПУ, Партія праці, Всеукраїнське політичне об'єднання «Жінки за майбутнє», «Народна партія вкладників та соціального захисту», ПАРТІЯ РЕГІОНІВ, Партія «Реформи і порядок», Аграрна Партія України, Партія промисловців і підприємців України (ПППУ), «Сильна Україна», Політична партія «Фронт Змін», Українська соціал-демократична партія (УСДП). Найчисельніше партійне представництво мала КПУ.

Диференціація спектра партійної ідентичності депутатів у Луганській міській раді розпочалося у 1990 р. з появи 16 безпартійних депутатів у стінах ради. У 1994 р. з невеликою перевагою у 6 депутатів безпартійні кількісно переважали комуністів (співвідношення 36 до 30). Лише у 1998 р. в середовищі міської ради з'являється партійне розмаїття «лівого» толку: СДПУ(о) мала 4 своїх депутатів у міськраді, СПУ – 3, ВПО «Жінки за майбутнє» – 3 і Партія праці – 1. Однак кількісно члени партій були у меншості до «безпартійної більшості» депутатів.

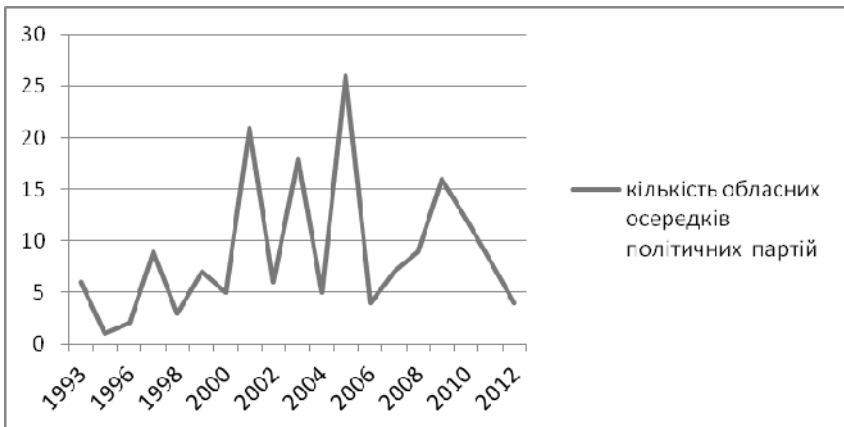
У 2002 р. кількість партій, представники яких увійшли до міської ради, становила 9: КПУ, СДПУ (о), СПУ, ВПО «Жінки за майбутнє», «Народна партія вкладників та соціального захисту», ПАРТІЯ РЕГІОНІВ, Партія «Реформи і порядок», Аграрна Партія України, ПППУ. У цьому ж скликанні кількість безпартійних депутатів за двадцять років досягла своєї межі – 46 депутатів. Незважаючи на підвищення рівня диференціації партійної активності, жодна з цих партій, або їх коаліцій, не утворила депутатську групу чи фракцію. Поряд з існуванням депутатських груп «Наш дім – Луганськ» і

«Наше місто», створених на основі професійної ідентичності, свою депутатську групу мала лише КПУ. Під назвою «За соціальну справедливість та народовладдя» група об'єднала 9 депутатів [19].

У 2002–2006 рр. більшість у раді утворювали безпартійні (46 депутатів). Саме раз у цей період у Луганську спостерігалось різке зростання партійної активності у місті (див. Графік 2), однак явище плюралізму не поширилося на міську раду. Безпартійний атомізм початку 2000-х рр. змінило безальтернативне домінування ПАРТІЇ РЕГІОНІВ.

Графік 2

Динаміка розвитку партійних осередків у м. Луганськ

У 2006 р. монополію на політичне представництво і надалі утримувала ПАРТІЯ РЕГІОНІВ: 59 з 76 депутатів міської ради були членами цієї партії.

За результатами місцевих виборів до ради також пройшли 2 члени «Русько-Українського Союзу» і 2 – ПСПУ, 3 члени ВО «Батьківщина» і 4 комуністи. Безпартійних депутатів з 46 чоловік у 2002 р. залишилося лише 6.

Місцеві вибори 2010 р. закріпили панування ПАРТІЇ РЕГІОНІВ у місті: 61 депутатський мандат з 76 можливих, десять з яких отримала КПУ. Замість русофільських партій, до міськради пройшли представники «Сильної України» і Політичної партії «Фронт Змін». У 2006 р. комуністи фактично втратили свої позиції у місті, які вдалося частково відновити у 2010 р. (Див. Таблицю 5).

Таблиця 5

Партійна ідентичність депутатів Луганської міської ради

№	Партійна ідентичність	1990	1994	1998	2002	2006	2010
	Кількість депутатів міської ради	130	66	70	72	76	76
1	КПРС, КПУ	114	30	21	9	4	10
2	СДПУ (о)			4	5		
3	СПУ			3	2		
4	Партія праці			1			
5	Всеукраїнське політичне об'єднання «Жінки за майбутнє»			3	4		
6	«Народна партія вкладників та соціального захисту»				2		
7	ПАРТІЯ РЕГІОНІВ				1	59	61
8	Партія «Реформи і порядок»				1		
9	Аграрна Партія України				1		
10	ПППУ				1		
11	ВО «Батьківщина»					3	
12	Партія «Русько-Український Союз»					2	
13	ПСПУ					2	
14	«Сильна Україна»						2
15	Політична партія «Фронт Змін»						2
16	УСДП						1
	Безпартійні	16	36	41	46	6	0

Спектри партійної ідентичності депутатів Луганської обласної ради. Зміни у спектрі партійної ідентичності депутатів Луганської обласної ради були схожими з відповідними змінами у міській раді. Відрізнялася сама палітра представлених партій. Зокрема, за період 1990–2010 рр. до обласної ради входили члени таких партій, як: КПУ, СПУ, Громадянський Конгрес України, СДПУ (О), СДПУ, ВО «Громада», Аграрна Партія України, НРУ, ПППУ, ВПО «Жінки за майбутнє», Партія «Демократичний Союз», ПАРТІЯ РЕГІОНІВ, ПСПУ, ВО «Батьківщина», «РУСЬ», «Сильна Україна», УСДП. Якщо на рівні міської ради партії націоналістичного й опозиційного толку не були представлені, то на рівні обласної ради вони отримали можливість брати участь у прийнятті політичних рішень (Див. Таблицю 6).

Уникаючи повторного опису тенденції ідеологічної диференціації спектра партійної ідентичності, що спостерігалася з 1994 р. по 2006 р., відмітимо, що пік ідеологічного плюралізму в облраді спостерігався у 1998 р., коли до складу цього органу увійшли члени 7 партій.

У 2002 р. однакове і відносно значне представництво мали СДПУ(о) і Аграрна Партія України: по 12 депутатів кожна, чого не спостерігалось в інші роки формування місцевих органів самоврядування. Однак політичні сили видавалися другорядним явищем порівняно з групою безпартійних депутатів, кількість яких становила 70.

У 2006 р. після періоду домінування «безпартійних» депутатів, владу захопила ПАРТІЯ РЕГІОНІВ, якій належало 91 депутатський мандат з 120 можливих. У 2010 р. влада партії у місті була не тільки збережена, а і примножена: кількість регіоналів в облраді досягла 106 чол. Комуністична партія, у свою чергу, стабільно втрачала рейтинг, що катастрофічно зменшувало її представництво у обласній раді. Однак партія залишилася «на плаву» й після виборів 2010 р.

Таблиця 6

Партійна ідентичність депутатів Луганської міської ради

№	Партійна ідентичність	1990	1994	1998	2002	2006	2010
	Кількість депутатів обласної ради	105	72	124	124	120	124
1	КПРС, КПУ	97	20	31	20	5	13
2	СПУ		4	2			
3	Громадянський Конгрес України		1				
4	СДПУ (о)			2	12		
5	СДПУ			1			
6	ВО «Громада»			1			
7	Аграрна Партія України			5	12		
8	НРУ			1			
9	ПППУ				2		
10	ВПО «Жінки за майбутнє»				2		
11	Партія «Демократичний Союз»				2		
12	Партія РЕГІОНІВ					91	106
13	ПСПУ					3	
14	ВО «Батьківщина»					5	
15	«РУСЬ»					3	
16	«Сильна Україна»						4
17	УСДП						1
	Безпартійні	8	47	81	70	13	0

Усе зазначене вище дозволяє дійти декількох висновків щодо політичної ідентичності луганської громади у 1990–2012 рр.:

По-перше, однастайність у голосуванні, яку демонстрували луганчани під час загальнонаціональних виборчих кампаній з 1990

по 2012 рр., виявлялася і на рівні місцевих виборів, що відобразилося на спектрах партійної ідентичності депутатського корпусу рад. Найчисельніше представництво у місцевих радах у зазначений період мали тільки дві партії – КПУ (перша половина 1990-х рр.) і ПАРТІЯ РЕГІОНІВ (з 2002 р.). З 1998 по 2006 рр. правлячу більшість складали безпартійні депутати. Це означає, що політична, а точніше, партійна, ідентичність міської громади Луганська є ідеологічно гомогенна, тому за своєю суттю боротьба влади у місті спрямована на стирання кордонів ідеологічної ідентичності всередині громади. Це призводить до поглинання домінуючою політичною силою інших партій і монополізації нею політичного простору.

По-друге, за ідеологічними ознаками партійний спектр ідентичності, який сформувався на рівні громади, є ліво-орієнтовним, що пояснюється і соціально-економічними особливостями міста, і рисами колективістського типу політичної культури міської громади.

По-третє, сегментація місцевих рад за соціально-професійною ідентичністю депутатів не збігається з сегментацією за партійним принципом, що свідчить про перехрещення соціально-професійного і партійного клівідків на місцевому рівні. Це означає, що незважаючи на те, що три соціальні сегменти громади (керівники підприємств, інтелігенція, представники влади (чиновники, депутати попередніх скликань)) були постійно представлені у радах, їх групі відмінності не відображаються на політичному рівні, як це відбувається, наприклад у випадку артикуляції етнічних відмінностей («Партія угорців України»), або професійної ідентичності окремих соціальних груп в інших регіонах (партії селян, промисловців, підприємців тощо). Таким чином, політика ідентичності, яка проводиться у луганській місцевій громаді спрямована на гомогенізацію політичної ідентичності і стирання її внутрішніх кордонів, які час від часу можуть з'являтися в середовищі громади.

1. Відомості про кількість виборців у межах Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя, закордонного виборчого округу станом на 28 лютого 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.driv.gov.ua/portal/cm_core.cm_index?option=ext_num_voters&pid100=44&pdt=1

2. Хід голосування по виборчих округах регіону. Луганська область. Округи 104, 105 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cvk.gov.ua/pls/vnd2012/WP085?pt001f01=900&pid100=44>
3. Сообщения окружных избирательных комиссий о результатах повторного голосования по выборам народных депутатов Украинской ССР от Ворошиловградской области // Ворошиловградская правда. – 1990. – 20 марта. – С. 1.
4. Результати виборів Президента 2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cvk.gov.ua/pls/vp2004/wp0011>
5. Результати виборів до Верховної Ради 2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cvk.gov.ua/pls/vnd2006/w6p001>, а також – Результати позачергових виборів до Верховної Ради 2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cvk.gov.ua/pls/vnd2007/w6p001>
6. Информационное сообщение о результатах голосования по выборам народных депутатов Украины 27 марта текущего года // Луганская правда. – 1994. – 29 марта. – С.1.
7. Результати виборів до Верховної Ради 2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cvk.gov.ua/pls/vd2002/webproc0v?kodvib=1&rejim=0>
8. Результати виборів Президента 1999 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cvk.gov.ua/pls/vp1999/WEBPROC0> а також – <http://www.cvk.gov.ua/pls/vp1999/WEBPROC0>
9. Результати виборів до Верховної Ради 2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cvk.gov.ua/pls/vd2002/WEBPROC0V>
10. На выборах Луганского мэра большее количество голосов набрал Кравченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.0642.ua/news/30724>
11. «Список депутатов Ворошиловградского городского совета народных депутатов // Ворошиловградская правда. – 1990. – 11 марта. – С. 3.
12. Рішення міської виборчої комісії по виборах депутатів Луганської міської ради двадцять четвертого скликання та Луганського міського голови // Луганська міська рада. Архівний відділ. – Ф.1, оп. 3, спр. 3414, арк. 87–94.
13. Список депутатської групи «Наш дім – Луганськ» // Луганська міська рада. Архівний відділ. – Ф.1, оп. 3, спр. 3414, арк. 51.
14. Список депутатської групи «Наш дім – Луганськ» // Луганська міська рада. Архівний відділ. – Ф.1, оп. 3, спр. 3414, арк. 54.
15. Список депутатов Луганского областного совета 24-го созыва // Луганская правда. – 2002. – 9 апреля. – С. 2.
16. Рішення міської територіальної комісії по виборах депутатів Луганської міської ради та Луганського міського голови // Луганська міська рада. Архівний відділ. – Ф.1, оп. 3, спр. 5287, арк. 42–46.

17. Информация председателя областной территориальной избирательной комиссии Э.А. Полищука «Об итогах выборов и регистрации избранных депутатов областного совета пятого созыва» // Луганский областной совет пятого созыва: Документы (данные регистрации, порядок работы, доклады к протоколу первой сессии 14 апреля 2006 года). – 2006. – С. 37–46.

18. Перелік обласних організацій політичних партій за даними Головного управління юстиції в Луганській області.

19. Список депутатської групи «За соціальну справедливість та народовладдя» // Луганська міська рада. Архівний відділ. – Ф.1, оп. 3, спр. 3414, арк. 50.